

HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH

TRẦN THỊ HÀ GIANG

**ẢNH HƯỞNG CỦA TÍN NGƯỠNG
THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẾN ĐỜI SỐNG TINH THẦN
CỦA CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY**

**TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ
CHUYÊN NGÀNH CHỦ NGHĨA DUY VẬT BIỆN CHỨNG
VÀ CHỦ NGHĨA DUY VẬT LỊCH SỬ**

Mã số: 9 22 90 02

HÀ NỘI - 2020

**Công trình được hoàn thành tại
Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh**

**Người hướng dẫn khoa học: 1. PGS,TS Trần Đăng Sinh
2. PGS,TS Lê Văn Lợi**

Phản biện 1:

.....

Phản biện 2:

.....

Phản biện 3:

.....

**Luận án sẽ được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận án cấp Học viện
hợp tại Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh**

Vào hồi..... giờ..... ngày..... tháng..... năm 2020

**Có thể tìm hiểu luận án tại: Thư viện Quốc gia và
Thư viện Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh**

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Việt Nam vốn được biết đến là một quốc gia đa tôn giáo, tín ngưỡng. Hầu hết các tín ngưỡng đều có đặc điểm chung là thể hiện sự biết ơn, kính trọng đối với tổ tiên, dòng họ trong phạm vi huyết thống (tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên); biết ơn các vị anh hùng dân tộc chống giặc ngoại xâm hoặc những người có công với dân làng như dạy dân biết chữ, biết sản xuất nông nghiệp... trong phạm vi làng xã (tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng) và cao hơn là biết ơn người “đã có công dựng nước” trong phạm vi quốc gia, dân tộc (tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương).. Như vậy có thể thấy tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng chính là sự phóng to của tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên và thu nhỏ của thờ cúng Hùng Vương và cũng chính nó trở thành dấu gạch nối giữa hai thờ cúng này khi đều thể hiện lòng biết ơn của các thế hệ sau với các thế hệ trước. Cho nên các tín ngưỡng nói chung, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng nói riêng đã trở thành một giá trị truyền thống văn hoá tâm linh ăn sâu bám rễ trong đời sống tinh thần của nhân dân ta từ ngàn đời nay mà chúng ta phải tiếp tục bảo tồn, gìn giữ góp phần xây dựng đời sống tinh thần lành mạnh, phong phú cho cư dân ở những vùng mà tín ngưỡng này còn thu hút được lượng lớn người dân tham gia thực hành.

Dù cho lịch sử thăng trầm, nhưng Hà Nội vẫn là nơi mang đậm dấu ấn tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng, tín ngưỡng này sau đó được lan truyền đến các vùng nông thôn - nơi có nhiều cư dân sống bằng nghề trồng lúa nước và nó đã trở thành một trong những nét đặc trưng về văn hóa của cư dân nông nghiệp ở nhiều làng quê ngoại thành Hà Nội.

Hiện nay, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng vẫn còn ảnh hưởng khá sâu sắc, phong phú đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội trên cả hai phương diện tích cực và tiêu cực. Về mặt tích cực, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đã góp phần đáp ứng, thỏa mãn nhu cầu tinh thần của người dân trên địa bàn và là nhân tố quan trọng để gắn kết, đoàn kết cộng đồng; góp phần duy trì, bảo tồn những giá trị văn hóa truyền thống, cũng như tiếp biến những giá trị văn hóa mới và cũng đã tích cực góp phần vào việc giáo dục tinh thần yêu nước, nhân văn cho người dân. Tuy nhiên, việc thực hành tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng cũng bộc lộ những bất cập, hạn chế khi có không ít địa phương tiến hành trùng tu, xây dựng lại đình, nghè, miếu thờ Thành hoàng không chỉ gây tốn kém, mà còn làm mất đi nét kiến trúc cổ xưa. Bên cạnh đó, nội dung văn hóa truyền thống của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng cũng đang bị mai một, biến tướng. Các hiện tượng mê tín dị đoan, buôn thần bán thánh và các vấn đề xã hội phức tạp

khác,... đã gây ra nhiều khó khăn trong việc quản lý an ninh trật tự, an toàn xã hội, gây tâm lý bất an trong cộng đồng cư dân trên địa bàn.

Trước thực trạng trên, việc phát huy những ảnh hưởng tích cực, hạn chế những ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng để giáo dục, giúp đỡ cư dân ngoại thành Hà Nội, nhất là thanh thiếu niên hiểu và sống đoàn kết, hướng thiện, có niềm tin, qua đó góp phần gìn giữ những nét đặc sắc trong văn hóa tâm linh nói riêng và đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội là một việc làm cần thiết.

Nghiên cứu sinh chọn đề tài: ***“Ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay”*** cho luận án tiến sĩ triết học của mình, với hy vọng góp phần nghiên cứu, làm sáng tỏ thực trạng ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay, qua đó đề xuất quan điểm và giải pháp chủ yếu nhằm phát huy ảnh hưởng tích cực, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của người dân nơi đây.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu của luận án

2.1. Mục đích

Trên cơ sở nghiên cứu thực trạng ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay, luận án đề xuất quan điểm và giải pháp chủ yếu nhằm phát huy ảnh hưởng tích cực, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân nơi đây.

2.2. Nhiệm vụ

- Làm rõ một số vấn đề lý luận về tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng và đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

- Phân tích phương thức, nội dung và thực trạng ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay và những vấn đề đặt ra.

- Đề xuất quan điểm và giải pháp chủ yếu nhằm phát huy ảnh hưởng tích cực, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

- Về không gian: Nghiên cứu ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến một số lĩnh vực của đời sống tinh thần, cụ thể là quan điểm, tư tưởng; đạo đức, lối sống; văn hóa nghệ thuật, tín ngưỡng tôn giáo của cư dân 1 thị xã và 17 huyện ngoại thành Hà Nội hiện nay.

- Về thời gian: đề tài giới hạn thời gian nghiên cứu từ năm 2008 khi Hà Nội có quyết định mở rộng địa giới hành chính cho đến năm 2019.

- Về đối tượng khảo sát: cư dân đang sinh sống, học tập, làm việc trên địa bàn thị xã Sơn Tây và 17 huyện ngoại thành Hà Nội hiện nay (cụ thể là cán bộ làm công tác văn hoá, công chức Nhà nước; nông dân, những người làm nghề tự do; học sinh, sinh viên; người già và hưu trí; các chủ từ, chủ đình, chủ đền, người trông coi hương khói tại các đình, đền ở ngoại thành Hà Nội hiện nay).

4. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu

4.1. Cơ sở lý luận

Luận án được thực hiện trên cơ sở phương pháp luận duy vật biện chứng và duy vật lịch sử của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và quan điểm của Đảng cộng sản Việt Nam về đời sống tinh thần, về tôn giáo, tín ngưỡng. Đồng thời luận án còn dựa vào các điển tích, sự tích các Thành hoàng, phong tục thờ tự các Thành hoàng qua khảo cứu lịch sử và thực tế. Ngoài ra, luận án còn kế thừa chọn lọc, tiếp thu tinh hoa một số công trình nghiên cứu khoa học đã có, như các bài viết, luận án, các tư liệu điều tra, khảo sát, sách,... có liên quan đến nội dung được đề cập trong luận án.

4.2. Phương pháp nghiên cứu

Luận án sử dụng phương pháp duy vật lịch sử, đồng thời sử dụng các phương pháp cơ bản khác như phân tích, tổng hợp, so sánh, diễn dịch, quy nạp, logic - lịch sử. Bên cạnh đó luận án còn sử dụng các phương pháp nghiên cứu ngành và liên ngành như: sử học, văn hóa học, tôn giáo học, Hà Nội học, điều tra xã hội học, thống kê,... nhằm thực hiện nhiệm vụ, mục đích đề ra.

5. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn của luận án

- Luận án góp phần làm rõ tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở ngoại thành Hà Nội, dưới góc độ ảnh hưởng của nó đến một số lĩnh vực của đời sống tinh thần cư dân Hà Nội từ 2008 (từ khi Hà Nội mở rộng địa giới hành chính) đến năm 2019.

- Luận án đề xuất quan điểm và giải pháp chủ yếu nhằm phát huy ảnh hưởng tích cực, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

- Kết quả nghiên cứu của luận án có thể làm tài liệu tham khảo cho việc nghiên cứu, giảng dạy các môn học như: triết học, Tôn giáo học, Văn hóa học, Cơ sở văn hóa Việt Nam, Lịch sử tư tưởng Việt Nam, Lịch sử tư tưởng Triết học Việt Nam,... ở các cơ sở nghiên cứu, đào tạo thuộc khối ngành khoa học xã hội và nhân văn.

6. Kết cấu của luận án

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Danh mục công trình khoa học của tác giả liên quan đến luận án, Danh mục tài liệu tham khảo và Phụ lục, luận án gồm 4 chương, 11 tiết.

Chương 1

TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI LUẬN ÁN

1.1. NHỮNG CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU LÝ LUẬN VỀ ẢNH HƯỞNG CỦA TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẾN ĐỜI SỐNG TINH THẦN CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY

Phan Kế Bính, với công trình *Việt Nam phong tục*, qua 47 mục thuộc 3 thiên trong cuốn sách, đã nghiên cứu một cách công phu, tỉ mỉ những phong tục, tập quán hàng nghìn năm của người Việt còn tồn tại, bảo lưu trong các quan hệ gia đình, nơi làng xã nông thôn và trong cộng đồng xã hội. Theo ông, các phong tục tập quán đã hình thành, trở thành lễ nghi, thói quen, quy ước và điều chỉnh hành vi của mỗi người dân trong gia đình, họ hàng, làng xóm và đời sống cộng đồng. Đây là công trình có sự đầu tư công phu, mang tinh thần khoa học sâu sắc, rất hữu ích cho tác giả luận án nghiên cứu ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của người dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

Leopold Cadiere, với *Văn hóa, tín ngưỡng và thực hành tôn giáo ở người Việt* do Đỗ Trinh Huệ dịch. Cuốn sách là một bộ gồm 3 tập được Đỗ Trinh Huệ dịch, công ty sách Thời Đại & Nxb Thuận Hóa tái bản nhân kỷ niệm 60 năm (1955 - 2015) ngày mất của Cha Leopold Cadiere. Bộ sách 3 tập này trước đây đã được Hội Nghiên cứu Đông Dương và trường Viễn Đông Bác Cổ ấn hành, chỉ là phần nhỏ trong nhiều công trình nghiên cứu của Leopold Cadiere. Cuốn sách dày hơn 630 trang, với nhiều nội dung phong phú. Leopold Cadiere đã dựng lên một bức tranh sinh động về văn hóa, tôn giáo, tín ngưỡng Việt Nam, thể hiện qua những công trình kiến trúc vật thể, cũng như lan tỏa trong tinh thần và cách hành

xử của con người Việt Nam. Đây là cuốn sách có giá trị khoa học to lớn đối với việc nghiên cứu đề tài luận án, nó đã cung cấp cho tác giả cơ sở lý luận quan trọng để xây dựng khung lý thuyết chung cho việc triển khai đề tài.

Nguyễn Duy Hinh, trong cuốn sách *Tín ngưỡng Thành hoàng Việt Nam*, đã chỉ rõ nguồn gốc, ý nghĩa, hình thức biểu hiện; sự tích và việc thờ cúng các vị Thành hoàng ở Việt Nam. Xuyên suốt công trình, với cách diễn đạt súc tích, dễ hiểu, tác giả đã đem đến cho người đọc những kiến thức cơ bản về tín ngưỡng Thành hoàng - một hình thức tín ngưỡng phổ biến ở các vùng nông thôn Việt Nam. Tuy nhiên, do hạn chế bởi đối tượng nghiên cứu, nên cuốn sách mới chỉ dừng lại phương diện lý thuyết, nhiều vấn đề thực tiễn như tác động của Tín ngưỡng Thành hoàng tới đời sống tinh thần người dân Việt Nam, những biện pháp khắc phục ảnh hưởng tiêu cực của loại hình tín ngưỡng này trong đời sống xã hội,... chưa được làm rõ. Song những kết quả đạt được của công trình này có thể tham khảo trong nghiên cứu đề tài luận án ở những nội dung có liên quan.

Nguyễn Duy Hinh, với cuốn sách *Bách khoa thư Hà Nội: Kỉ niệm 1000 năm Thăng Long - Hà Nội 1010 - 2010*. Cuốn sách bước đầu giới thiệu những thành tựu văn hóa, khoa học của Thủ đô suốt 1000 năm qua (1010 - 2010), nêu lên những tri thức về thiên nhiên, xã hội và con người Hà Nội trên các lĩnh vực: lịch sử, địa lý, chính trị, khoa học, giáo dục, văn học, nghệ thuật,... Thông qua đó, những nét đặc trưng của Thủ đô ngàn năm văn hiến được tái hiện lại. Bách khoa thư Hà Nội có 18 tập - 18 chủ đề lớn, trong đó, ở tập 16: Tín ngưỡng, tôn giáo, tác giả đã giới thiệu về một số loại hình tín ngưỡng truyền thống của Thăng Long - Hà Nội tiêu biểu như thờ Vua Hùng, thờ Trời, thờ Thành hoàng, các vị thần có công khai phá, lập làng, thờ Tổ sư các nghề, thờ tổ tiên. Đây là những tư liệu quý báu mà tác giả luận án có thể tham khảo để phục vụ cho nghiên cứu đề tài luận án.

Đỗ Quang Hưng, với cuốn sách *Đời sống tôn giáo, tín ngưỡng Thăng Long - Hà Nội*, đã cung cấp cho bạn đọc cái nhìn sâu hơn về quá trình hình thành và phát triển, cũng như những vấn đề cơ bản của một số tôn giáo chính ở Hà Nội (Phật giáo, Công giáo, Tin Lành, Cao Đài và Hồi giáo). Cuốn sách không chỉ tiếp thu, kế thừa và hệ thống hoá những thành tựu nghiên cứu của các nhà khoa học trong và ngoài nước, mà còn đưa ra một số kết quả nghiên cứu, luận chứng mới có giá trị về “không gian tín ngưỡng tôn giáo” của Thăng Long - Hà Nội. Đây là nguồn tư liệu bổ ích cho tác giả luận án trong quá trình nghiên cứu, triển khai nội dung của luận án ở chương 2 và chương 3.

Như vậy, trên cơ sở tổng quan những công trình nghiên cứu lý luận về ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại

thành Hà Nội hiện nay, là cơ sở khoa học cho tác giả luận án khái lược về nguồn gốc, quá trình hình thành, các hình thức thờ tự của tín ngưỡng Thành hoàng. Hầu hết, các nhà khoa học đều cho rằng, tín ngưỡng thờ Thành hoàng trở thành hệ thống và phát triển mở rộng từ khi có sự giao thoa văn hóa với người Trung Quốc. Chính vì thế, các vị thần ở nước ta mang tên gọi Thành hoàng theo nghĩa Việt hóa. Các nghiên cứu cũng chỉ ra rằng, tín ngưỡng thờ Thành hoàng của người Việt có điểm khác biệt cơ bản, đó chính là yếu tố làm nên bản sắc trong tư duy tín ngưỡng tôn giáo của người Việt Nam. Các công trình khoa học đó là tư liệu thực tiễn sinh động để tác giả luận án tham khảo khi nghiên cứu, khái quát về tín ngưỡng thờ Thành hoàng của cư dân vùng ngoại thành Hà Nội, với tư cách là một trong những tín ngưỡng dân gian phổ biến và đặc trưng của địa bàn.

1.2. NHỮNG CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU VỀ THỰC TRẠNG ẢNH HƯỞNG CỦA TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẾN ĐỜI SỐNG TINH THẦN CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY

Nguyễn Vinh Phúc, Nguyễn Duy Hinh, với *Thần tích Hà Nội và tín ngưỡng thị dân*, đã giới thiệu về mảng văn hoá phi vật thể gồm thần tích cũng như phong tục thờ Thành hoàng làng của Thăng Long Hà Nội. Tác giả cũng cho thấy sự ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng Hà Nội đến lối sống, tính cố kết vùng, tâm lý coi thần thánh là chỗ dựa tinh thần của cư dân. Những minh chứng này giúp tác giả luận án tiếp tục mở rộng nghiên cứu sự ảnh hưởng của tín ngưỡng Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ở các vùng hành chính mới sát nhập Hà Nội từ năm 2008 đến nay.

Đỗ Quang Hưng, với *Đời sống tôn giáo, tín ngưỡng Thăng Long - Hà Nội*. Cuốn sách là công trình nằm trong Tủ sách Thăng Long ngàn năm văn hiến. Tác giả tập sách đã nghiêm túc suy nghĩ và đưa ra được một phương án tốt: Kết hợp phương pháp lịch sử tôn giáo trong việc dựng lại lịch sử các tôn giáo chính như Phật giáo, Công giáo, Tin Lành, Cao Đài,... cũng như các loại hình tín ngưỡng ở Thăng Long - Hà Nội và đặt nó trong tổng thể không gian tâm linh tín ngưỡng. Đồng thời, tác giả cũng cố gắng phác họa đời sống tôn giáo tín ngưỡng với những hình ảnh cụ thể như người Phật tử, người Công giáo, người Tin Lành, người Cao Đài,... và từ đó đưa ra những nhận xét bước đầu khá thú vị về đời sống tôn giáo tín ngưỡng của người Thăng Long - Hà Nội. Tuy những hình ảnh của tín đồ mỗi tôn giáo, những cộng đồng tín ngưỡng ở Thăng Long - Hà Nội vẫn chưa được phục hiện đầy đủ trong cuốn sách. Nhưng đối với tác giả luận án, đây được coi là nguồn tư liệu hữu ích cho tác giả khi phân tích và luận giải sự ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

Đỗ Thị Minh Thuý, với bài viết *Biến động của tín ngưỡng dân gian Thăng Long - Hà Nội và những ảnh hưởng của nó trong đời sống văn hóa đô thị hiện nay*. Bài viết đã phân tích sự biến động của tín ngưỡng dân gian Thăng Long - Hà Nội từ giữa thế kỷ XVIII đến giữa thế kỷ XX, trong đó nhấn mạnh đời sống tín ngưỡng của Hà Nội từ năm 1954 đến nay. Tác giả còn chỉ ra thực trạng biến động của tín ngưỡng thờ thần hoàng qua khảo sát tại cụm đình thuộc khu vực làng xã phía tây, tây nam kinh thành Thăng Long, qua đó khẳng định: Vấn đề văn hóa các sinh hoạt tín ngưỡng với mục tiêu xây dựng một đời sống tâm linh tích cực phù hợp với quy luật phát triển của quá trình đô thị Hà Nội hiện nay. Những ý kiến đề cập trong bài viết có thể coi là nguồn tài liệu tham khảo quan trọng giúp tác giả luận án tiếp tục đi sâu nghiên cứu những vấn đề đặt ra trong luận án.

Tóm lại, những công trình nghiên cứu về thực trạng ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay còn nằm rải rác trong số ít các nghiên cứu. Hầu hết kết quả nghiên cứu của các tác giả đều chỉ ra nguồn gốc, cũng như những yếu tố tác động đến việc hình thành các vị thần. Những nghiên cứu đó mới chỉ dừng lại ở việc nghiên cứu yếu tố triết học về tự nhiên trong loại hình tín ngưỡng dân gian nói chung. Song, đó là cơ sở khoa học để tác giả luận án tiếp tục nghiên cứu theo hướng mới về tín ngưỡng thờ thần hoàng làng của người Việt vùng ngoại thành Hà Nội.

1.3. NHỮNG CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU VỀ QUAN ĐIỂM VÀ GIẢI PHÁP NHẪM PHÁT HUY NHỮNG ẢNH HƯỞNG TÍCH CỰC VÀ HẠN CHẾ ẢNH HƯỞNG TIÊU CỰC CỦA TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẾN ĐỜI SỐNG TINH THẦN CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY

Micrcea Eliade, với công trình khoa học *Bàn về nguồn gốc các tôn giáo*. Cuốn sách gồm 13 chương, với 515 trang. Từ sự hỗn tạp của những biểu tượng, thần thoại, nghi lễ và những tư tưởng tôn giáo trên thế giới, Eliade đã dựng nên một bức tranh tầm vóc về mối quan hệ mật thiết giữa con người và thần thánh, trải dài hàng nghìn năm. Đối với Eliade, thay vì nghiên cứu lịch đại, tuân thủ nguyên tắc niên biểu cứng nhắc, ông nghiên cứu đồng đại với sự so sánh (so sánh mô thức giữa các tôn giáo) trên một phạm vi rộng lớn. Eliade nghiên cứu đa dạng từ các nền văn minh cổ đại như Ai Cập, Lưỡng Hà, Trung Hoa, Hy - La, cho tới các vùng văn hóa như châu Phi, châu Úc (Australia và New Zealand), Indonesia, Bắc cực, các tộc người như người Iroquois, người Esquimo, Polynésian, Melanesian, tộc Khond,... Những dẫn chứng mà Eliade đưa ra trong cuốn sách một cách tự nhiên gợi cho người đọc những liên tưởng đến các tín ngưỡng bản địa trên bản đồ văn hóa của Việt Nam. Ông đã đề cập đến nguồn gốc của “vua” hay “thánh” ở khu vực Đông Nam Á, trong đó có giải thích về Lạc Long Quân, “vua rồng” - vị vua

huyền thoại đầu tiên của Việt Nam. Đó chính là chỉ dẫn quý báu cho tác giả luận án đi sâu nghiên cứu các vấn đề tín ngưỡng ở Việt Nam, trong đó có tín ngưỡng thờ thần hoàng làng.

Jame George Frazer, với cuốn sách *Cành vàng (Bách khoa thư về văn hoá nguyên thủy)*. Cành Vàng với 1126 trang, được J.Frazer biên soạn từ 1890 đến năm 1907 gồm 15 tập và đến năm 1992 thì được rút gọn lại thành một tập. Trong Cành vàng, J.Franzer đã có ý định xây dựng lý thuyết phổ quát về sự tiến hóa của tư duy nhân loại dựa trên việc thừa nhận sự thống nhất tâm lý - văn hóa của tất cả các dân tộc trên thế giới qua ba phương thức quan hệ với tự nhiên: ma thuật, tôn giáo và khoa học. Theo ông, sự nhận thức được tính nhân quả hiện thực cho phép con người thiết lập được việc kiểm soát thực sự. Là một nghiên cứu có giá trị trong quá khứ, ngày nay, Cành Vàng cũng bộc lộ những hạn chế nhất định do sự phát triển của nhân học xã hội và nhân học văn hoá. Tuy nhiên, xét về phương diện tư liệu, Cành Vàng vẫn là một công trình khoa học quý giá, không chỉ đối với giới nghiên cứu, mà với bất kỳ ai môn tìm về nguồn cội.

Vũ Ngọc Khánh, trong *Thờ cúng Thành hoàng làng ở đồng bằng Bắc Bộ*, đã cho thấy, vùng đồng bằng Bắc Bộ từ xa xưa đến nay, việc thờ cúng thần thánh rất phổ biến. Mỗi loại thờ cúng lại có những nghi thức tế lễ khác nhau. Công trình khoa học này tuy chưa nêu ra được các giải pháp mới cho vấn đề nghiên cứu, nhưng là tài liệu hữu ích để tác giả luận án định hướng, phân tích một cách hệ thống và kỹ lưỡng đề tài của mình, góp phần làm cơ sở cho việc phát huy những ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ thần hoàng làng tại đồng bằng Bắc Bộ.

Hoàng Thị Lan, trong *Tín ngưỡng dân gian trong đời sống tinh thần của người dân vùng Đồng bằng sông Hồng hiện nay*, đã đi sâu phân tích ảnh hưởng của tín ngưỡng dân gian đối với đời sống tinh thần của người dân vùng đồng bằng sông Hồng, qua đó đề xuất một số giải pháp, kiến nghị nhằm phát huy những ảnh hưởng tích cực, hạn chế những ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng dân gian trong quá trình xây dựng đời sống mới ở đồng bằng sông Hồng hiện nay. Các giải pháp tuy còn sơ lược, nhưng đã gợi mở cho tác giả luận án hướng đánh giá về tín ngưỡng nói chung, tín ngưỡng thờ thần hoàng làng nói riêng (trên hai phương diện tích cực và tiêu cực) đến đời sống tinh thần xã hội.

Như vậy, có thể thấy rằng, hầu hết các công trình nghiên cứu trước đó, khi đề cập đến quan điểm và giải pháp nhằm phát huy những ảnh hưởng tích cực và hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay đều xoay quanh các quan niệm về tín ngưỡng, tôn giáo và lễ hội dân gian trong đời sống tinh thần của người dân và các mối quan hệ xã hội. Tuy nhiên, những công trình đó mới chỉ dừng lại ở việc nghiên cứu các loại hình tín ngưỡng dân gian nói chung, loại hình tín ngưỡng thờ

thần hoàng làng mặc dù có được đề cập đến, nhưng còn mờ nhạt, và đặc biệt những nghiên cứu về ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng tới đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội chưa có. Đây chính là “khoảng trống” để tác giả luận án tiếp tục nghiên cứu, hoàn thiện.

1.4. KHÁI QUÁT KẾT QUẢ CÁC CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA CẦN TIẾP TỤC NGHIÊN CỨU TRONG LUẬN ÁN

1.4.1. Khái quát kết quả các công trình nghiên cứu liên quan đến đề tài

Thứ nhất, những công trình nghiên cứu lý luận về ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay được nhiều tác giả quan tâm, trình bày trong các công trình nghiên cứu chung về tín ngưỡng, tôn giáo, văn hóa và trong các công trình nghiên cứu riêng về Thành hoàng làng Việt Nam.

Thứ hai, những công trình nghiên cứu về thực trạng ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay đã đưa ra và phân tích khá rõ những vấn đề rất cơ bản, như khái niệm, cấu trúc của đời sống tinh thần và chỉ ra vai trò, vị trí, cũng như ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của xã hội Việt Nam. Các công trình khoa học trước đã cung cấp những dữ liệu quan trọng, là nguồn tài liệu tham khảo bổ ích, tạo điều kiện nghiên cứu và gợi mở hướng tiếp cận cho nghiên cứu sinh thực hiện mục đích, nhiệm vụ của luận án.

Thứ ba, những công trình nghiên cứu về quan điểm và giải pháp nhằm phát huy những ảnh hưởng tích cực và hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay cho thấy, đến nay vấn đề này các công trình đề cập đến không nhiều, chưa trở thành hệ thống; các công trình chủ yếu nghiên cứu tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng và sự ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân Thăng Long - Hà Nội nói chung, chưa nghiên cứu sự ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội (bao gồm cả vùng hành chính sát nhập từ năm 2008) một cách cụ thể. Hơn nữa, việc nghiên cứu sự ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội vẫn còn nằm rải rác trong các công trình nghiên cứu trước và chủ yếu dưới góc độ nghiên cứu về đời sống văn hóa của cư dân ngoại thành Hà Nội nói chung.

1.4.2. Những vấn đề đặt ra cần tiếp tục nghiên cứu trong luận án

Thứ nhất, từ cách tiếp cận triết học làm rõ vấn đề Thành hoàng làng, quan niệm, nội dung và ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở ngoại thành Hà Nội trong đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

Thứ hai, khảo sát, đánh giá đúng thực trạng ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay. Trên cơ sở đánh giá thực trạng, tác giả luận án sẽ rút ra một số vấn đề đặt ra cần giải quyết từ sự ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

Thứ ba, tác giả luận án sẽ đề xuất những quan điểm cơ bản và một số giải pháp chủ yếu nhằm phát huy ảnh hưởng tích cực, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

Tiểu kết chương 1

Ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay là vấn đề quan trọng mang tính lý luận và thực tiễn cao, phạm vi nghiên cứu rộng, do đó đã có nhiều nhà khoa học trong và ngoài nước tiếp cận, nghiên cứu dưới nhiều góc độ khác nhau. Tác giả luận án đã cố gắng tổng quan những công trình khoa học tiêu biểu của các nhà khoa học trong và ngoài nước có liên quan đến đề tài luận án của mình, từ đó chỉ ra những vấn đề mà các công trình đã thực hiện được và những vấn đề mà các công trình đó chưa đề cập đến hoặc đề cập chưa đầy đủ.

Tuy nhiên, do giới hạn về mục đích, phạm vi nghiên cứu, đến nay vẫn chưa có công trình khoa học nào nghiên cứu một cách hệ thống và đầy đủ dưới góc độ chủ nghĩa duy vật biện chứng, chủ nghĩa duy vật lịch sử về ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

Vì thế, đề tài “*Ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay*” có đối tượng, phạm vi, nội dung nghiên cứu riêng, có nhiều vấn đề mới về lý luận và thực tiễn, không trùng lặp với bất cứ một công trình nào đã công bố.

Chương 2

TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG VÀ ĐỜI SỐNG TINH THẦN CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY - MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN

2.1. TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG VÀ TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG Ở NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY

2.1.1. Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng

2.1.1.1. Tín ngưỡng, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng

Theo Từ điển Tôn giáo, tín ngưỡng “là lòng tin và sự ngưỡng mộ, ngưỡng vọng vào một lực lượng siêu nhiên, thần bí”.

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng là một cấp độ thứ hai của tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên (trên phạm vi làng xã); là niềm tin của một cộng đồng người vào sự che chở, phù hộ của một vị thần linh được dân làng coi là thần trông coi vận mệnh của cộng đồng, thường được nhà nước phong kiến sắc phong.

Trong *Việt Nam phong tục*, Phan Kế Bính cho rằng, mỗi làng thường thờ một vị Thành hoàng làng, cũng có làng thờ hai, ba thậm chí năm, bảy vị thần Thành hoàng; tuy nhiên, trong đó có một vị làm chủ thần. Mỗi vị Thành hoàng đều có một thần tích và thần phả riêng gắn liền với những đặc điểm, điều kiện tự nhiên và hoàn cảnh lịch sử của làng đó.

Từ quan niệm về tín ngưỡng nêu trên, tác giả luận án cho rằng: *Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở Việt Nam là hình thức tín ngưỡng dân gian, thờ cúng thần bản mệnh của cộng đồng làng, là nhiên thần hoặc nhân thần, mang đậm dấu ấn tâm linh, tồn tại lâu dài, thể hiện quan niệm “uống nước nhớ nguồn” của người dân Việt Nam.*

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đóng vai trò quan trọng trong đời sống tinh thần của cư dân làng, xã Việt Nam và được thể hiện cụ thể như sau:

Một là, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng có vai trò quan trọng trong hệ thống tín ngưỡng ở làng quê Việt Nam

Hai là, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng có vai trò liên kết, gắn bó cộng đồng dân cư làng

Ba là, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng có vai trò quan trọng trong duy trì và bảo tồn giá trị văn hóa truyền thống dân tộc

Bốn là, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng là chỗ dựa tinh thần vững chắc cho cư dân làng

2.1.1.2. Phân loại Thành hoàng làng

Tùy theo đặc điểm lịch sử - văn hóa từng làng mà thành hoàng có thể phân chia Thành hoàng làng ở Việt Nam thành hai nhóm (loại) thần chính nguồn gốc khác nhau: *Nhóm nhiên thần và nhóm nhân thần*

Xét theo công trạng mà các thần đã giúp nhà vua đánh giặc, giúp dân trừ thiên tai dịch họa, lập ấp dạy nghề mà triều đình ra sắc phong cho các Thành hoàng cũng có thể phân chia Thành hoàng ra hai loại thần: phúc thần, tà thần

Phúc thần có ba hạng: Thượng đẳng thần, Trung đẳng thần, Hạ đẳng thần.

2.1.2. Đặc trưng tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

** Khái quát về ngoại thành Hà Nội hiện nay*

Ngày 29 tháng 5 năm 2008, Quốc hội Việt Nam đã thông qua Nghị quyết điều chỉnh địa giới hành chính thủ đô Hà Nội và các tỉnh, có hiệu lực từ 01 tháng 8

năm 2008. Theo Nghị quyết, toàn bộ tỉnh Hà Tây, huyện Mê Linh của tỉnh Vĩnh Phúc và 4 xã thuộc huyện Lương Sơn, tỉnh Hòa Bình được sáp nhập về Hà Nội. Ngoại thành là khu vực bao quanh bên ngoài thành phố Hà Nội, nhưng thuộc về thành phố Hà Nội về mặt hành chính; phân biệt với nội thành Hà Nội. Như vậy, ngoại thành Hà Nội đã được mở rộng hơn từ năm 2008 cho đến nay bao gồm: 01 thị xã: Sơn Tây; 17 huyện: huyện Thanh Trì, Đông Anh, Gia Lâm, Ba Vì, Đan Phượng, Hoài Đức, Phúc Thọ, Thạch Thất, Quốc Oai, Thanh Oai, Sóc Sơn, Chương Mỹ, Thường Tín, Phú Xuyên, Ứng Hoà, Mỹ Đức và Mê Linh đều được xem là khu vực ngoại thành Hà Nội.

** Những đặc trưng cơ bản trong tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng của cư dân ngoại thành Hà Nội*

Một là, Thành hoàng làng được nhân hóa và lịch sử hóa.

Hai là, Thành hoàng làng được thần thánh hóa.

Ba là, Thành hoàng làng được công tích hóa và địa phương hóa.

Bốn là, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở ngoại thành Hà Nội gắn bó chặt chẽ với văn hoá cổ truyền, lễ hội, mang đậm bản sắc văn hoá dân tộc.

2.2. ĐỜI SỐNG TINH THẦN VÀ NHỮNG NHÂN TỐ ẢNH HƯỞNG TỚI ĐỜI SỐNG TINH THẦN CỦA CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY

2.2.1. Đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

2.2.1.1. Đời sống tinh thần và cấu trúc của đời sống tinh thần

** Đời sống tinh thần*

Cuốn *Đại từ điển Tiếng Việt* do Nguyễn Như Ý chủ biên, đã đưa ra khái niệm đời sống tinh thần với nghĩa là khái niệm ghép giữa khái niệm “đời sống” và “tinh thần”, được giải thích như sau:

(1) Sự sinh sống, hoạt động diễn ra trong cơ thể một sinh vật: đời sống con người, đời sống cây trồng;

(2) Hoạt động của con người về một lĩnh vực nào đó nói chung: đời sống riêng, đời sống tinh thần;

(3) Lối sống, điều kiện sống, sinh hoạt của con người, xã hội.

Có thể khẳng định, đời sống tinh thần là toàn bộ hoạt động, quan hệ tinh thần, phản ánh đời sống vật chất của xã hội và được thể hiện như là một phương thức hoạt động, tồn tại tinh thần của con người trong những giai đoạn phát triển lịch sử nhất định.

** Cấu trúc của đời sống tinh thần*

Thứ nhất, với tính cách là một quá trình vận động và phát triển, đời sống tinh thần bao gồm: nhu cầu tinh thần, sản xuất tinh thần, trao đổi tinh thần và tiêu dùng các giá trị tinh thần.

Thứ hai, với tính cách là các lĩnh vực phát triển của xã hội, đời sống tinh thần bao gồm: các quan điểm, tư tưởng; hoạt động chính trị, pháp quyền; hoạt động khoa học; hoạt động văn hoá, nghệ thuật, tôn giáo, tín ngưỡng; đạo đức, lối sống; hoạt động giáo dục và đào tạo... Các lĩnh vực này có mối quan hệ chặt chẽ, tác động, đan xen lẫn nhau, trong đó, đời sống tư tưởng giữ vai trò chủ yếu, chi phối, quy định tính chất nội dung, phương hướng phát triển của đời sống tinh thần.

Đời sống tinh thần là một phạm trù được thể hiện trên nhiều phương diện. ***Trong phạm vi nghiên cứu của luận án, chúng tôi nghiên cứu đời sống tinh thần ở các phương diện: đời sống tư tưởng; đời sống đạo đức, lối sống; đời sống văn hoá nghệ thuật, tín ngưỡng tôn giáo.*** Đó là sản phẩm trực tiếp của quá trình lịch sử và giao tiếp, ứng xử xã hội. Từ các hoạt động tinh thần, hệ thống giá trị tinh thần được tạo nên nhằm đáp ứng nhu cầu hưởng thụ tinh thần của người dân.

2.2.1.2. Đặc trưng đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

** Cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay*

Mỗi làng không còn được bao bọc, khép kín trong phạm vi làng, mà trở thành một đơn vị dân cư mở, mỗi xã là một đơn vị hành chính cấp nhỏ nhất trong hệ thống hành chính bốn cấp hiện nay. Đây là điều kiện để các địa phương trong vùng phát triển, nhất là phát triển kinh tế hàng hóa, mở rộng làng nghề hay nông nghiệp sạch,... để nâng cao đời sống vật chất, tinh thần cho cư dân. Tình hình chuyển đổi đất nông nghiệp sang công nghiệp là một bước ngoặt mới, đã làm biến dạng không ít làng xã vùng ngoại thành Hà Nội. Điều kiện kinh tế - xã hội trên đã và đang tác động sâu sắc, hình thành nên những đặc trưng cơ bản về đời sống vật chất, cũng như đời sống tinh thần của người dân vùng ngoại thành Hà Nội hiện nay.

** Một số nét cơ bản về đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay*

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập và giao lưu quốc tế, cũng như tất cả các vùng khác trong cả nước, *trong đời sống tinh thần của cư dân vùng ngoại thành Hà Nội hiện nay thì yếu tố truyền thống không chiếm vai trò chủ đạo, mà đã có sự xâm nhập của những tư tưởng mang dấu ấn thời đại.*

Đặc trưng có tính bản chất nhất của cư dân vùng ngoại thành Hà Nội hiện nay là đang trong quá trình chuyển từ xã hội nông nghiệp, nông thôn sang xã hội công nghiệp, đô thị và hiện đại.

Quá trình này, nhìn từ góc độ văn hóa, chính là sự chuyển đổi những giá trị xã hội từ văn hóa - văn minh nông nghiệp sang văn hóa - văn minh công nghiệp.

Vì thế, trên tất cả các lĩnh vực của đời sống tinh thần đều có sự thay đổi, phát triển. Cụ thể:

Trên lĩnh vực tư tưởng, đạo đức, lối sống: Hệ tư tưởng chủ đạo, đóng vai trò nền tảng, quy định đến mọi lĩnh vực hoạt động tinh thần của cư dân vùng ngoại thành Hà Nội hiện nay là chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, cùng với các quan điểm, đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước.

Trên lĩnh vực giáo dục - đào tạo: So với các tỉnh thành khác trong cả nước, giáo dục Hà Nội được xếp vào loại vượt trội cả về mặt số lượng cũng như chất lượng.

Trên lĩnh vực văn hóa nghệ thuật: Hà Nội hiện có 1.401 làng văn hóa, giữ vai trò nòng cốt trong phong trào Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư.

Trên lĩnh vực tín ngưỡng - tôn giáo: Khi đất nước bước vào thời kỳ đổi mới, mở cửa, hội nhập quốc tế, không khí sinh hoạt tín ngưỡng, tôn giáo gắn với lễ hội và văn hóa tâm linh của cư dân ngoại thành Hà Nội cũng có nhiều biến đổi theo hướng ngày càng phát triển hơn.

2.2.2. Những nhân tố ảnh hưởng tới đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

2.2.2.1. Nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa

Ảnh hưởng của nền kinh tế thị trường đến đời sống tinh thần của cư dân vùng ngoại thành Hà Nội hiện nay đan xen cả yếu tố tích cực và tiêu cực.

2.2.2.2. Quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa và đô thị hóa

Quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa và đô thị hóa trong những năm qua ở vùng ngoại thành Hà Nội, một mặt tạo ra những tác động tích cực, nhưng mặt khác nó cũng tạo ra những hiện tượng phức tạp, tiêu cực làm ảnh hưởng xấu đến đời sống tinh thần của cư dân.

2.2.2.3. Toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế

Bên cạnh những tác động tích cực, toàn cầu hóa cũng tạo ra những khó khăn, thách thức, ảnh hưởng không nhỏ đến đời sống tinh thần của cư dân. Trong đời sống tinh thần của cư dân vùng ngoại thành Hà Nội hiện nay diễn ra quá trình va chạm văn hóa giữa cái cũ và cái mới, giữa truyền thống và hiện đại, giữa nội sinh và ngoại lai.

2.2.2.4. Sự tác động của ý thức chính trị; pháp quyền; đạo đức; tôn giáo, tín ngưỡng, phong tục tập quán,...

Với sự phong phú và đa dạng trong các loại hình văn hóa tín ngưỡng, tôn giáo, nhất là với số lượng lễ hội diễn ra quá nhiều là mảnh đất màu mỡ cho những hủ tục, mê tín tồn tại và phát triển.

Tiểu kết chương 2

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở Việt Nam là hình thức tín ngưỡng dân gian, thờ cúng một vị thần tự nhiên (Nhiên thần, Thiên thần) hoặc xã hội (Nhân thần). Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng có vai trò quan trọng trong đời sống của cư dân làng, xã Việt Nam.

Đời sống tinh thần là một lĩnh vực rộng lớn, không chỉ phản ánh mà còn có sự tác động tích cực trở lại đối với đời sống vật chất của xã hội. Vì vậy, khi nghiên cứu về đời sống tinh thần phải tìm hiểu ở nhiều phương diện, góc độ khác nhau. Với tư cách là một hệ thống đang vận động và biến đổi, đời sống tinh thần mà luận án nghiên cứu bao gồm: quan điểm, tư tưởng; đạo đức, lối sống; văn hoá nghệ thuật, tín ngưỡng tôn giáo.

Vì thế, khi nghiên cứu cư dân vùng ngoại thành Hà Nội cũng như đời sống tinh thần của họ, xét trên bình diện là một hệ thống đang vận động và biến đổi theo cả hai chiều hướng tích cực và tiêu cực. Có nhiều nguyên nhân dẫn đến sự biến đổi này như: ảnh hưởng của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa; quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa và đô thị hóa; quá trình toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế; ý thức chính trị; pháp quyền; đạo đức; tôn giáo, tín ngưỡng, phong tục tập quán,...

Chương 3

ẢNH HƯỞNG CỦA TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẾN ĐỜI SỐNG TINH THẦN CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY - THỰC TRẠNG VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA

3.1. PHƯƠNG THỨC ẢNH HƯỞNG CỦA TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẾN ĐỜI SỐNG TINH THẦN CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY

Thứ nhất, ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng thông qua lễ hội, phong tục, tập quán, hương ước của làng.

Thứ hai, ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng thông qua việc tự nghiên cứu, tư duy, tìm hiểu gốc tích lập làng, người có công với làng.

Thứ ba, ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng thông qua việc giáo dục đạo đức truyền thống của mỗi gia đình.

Thứ tư, ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng thông qua việc cư dân tham gia vào hoạt động kinh tế, chính trị, hoạt động từ thiện, xã hội của làng.

3.2. NỘI DUNG ẢNH HƯỞNG CỦA TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẾN ĐỜI SỐNG TINH THẦN CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY

3.2.1. Ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng trong lĩnh vực quan điểm, tư tưởng của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

**** Ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng trong lĩnh vực quan điểm, tư tưởng của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay***

Một trong những giá trị cốt lõi của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng là góp phần hình thành, *nâng cao quan điểm, tư tưởng của cư dân nói chung, cư dân ngoại thành Hà Nội nói riêng về gia đình, cộng đồng, dân tộc; phát huy truyền thống “Uống nước nhớ nguồn của dân tộc”*.

Thực trạng cho thấy các đối tượng khảo sát trong luận án không phân biệt địa vị, già trẻ, giàu sang hay quyền lực đều rất một lòng tôn thờ tâm linh, hướng về đấng thiêng đã cho thấy việc tham gia vào các hoạt động tín ngưỡng nói chung và tín ngưỡng thờ Thành hoàng nói riêng của cư dân ngoại thành Hà Nội mong tìm *thấy sự ổn định về mặt tư tưởng, sự bình yên và tự tin trong cuộc sống*. Chính vì thế, *Thành hoàng đã trở thành một biểu tượng tâm linh, chỗ dựa tinh thần quan trọng trong cuộc sống của mỗi người*.

**** Ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng trong lĩnh vực quan điểm, tư tưởng của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay***

Một bộ phận người dân khi tham gia vào hoạt động thờ cúng Thành hoàng còn *tư tưởng thực dụng, tâm lý ỷ lại dựa dẫm vào sự giúp đỡ của các vị Thành hoàng làng*. Chẳng hạn như tư tưởng tâm lý cúng bái mâm cao cỗ đầy, vàng mã tràn lan mới được phù hộ độ trì, che chở từ thần thánh.

Các hoạt động thờ tự nói chung như thờ người có công với dân làng, thờ các anh hùng dân tộc, thờ thần tự nhiên, ... cũng đã có nhiều thay đổi, biến tướng khác nhau..

Trong nhiều lễ hội, vẫn còn những phong tục cũ, ít hoặc không còn phù hợp với điều kiện mới, có tác động lớn đến tâm lý con người hiện đại. Điển hình, đó là truyền thống chém một con lợn làng Duyên Tuy, xã Hồng Thái, Phú Xuyên, Hà Nội.

3.2.2. Ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng trong lĩnh vực đạo đức, lối sống của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

**** Trong lĩnh vực đạo đức***

Ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng trong lĩnh vực đạo đức của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng động viên, khuyến khích con người sống hướng thiện, nhân văn, nhân đạo, đoàn kết cộng đồng

Qua khảo sát thực tiễn ở một số địa phương ngoại thành Hà Nội cho thấy, tín ngưỡng thờ cúng Thành hoàng làng có tác dụng điều chỉnh hành vi ứng xử giữa con người với nhau, giữa con người với xã hội, với cộng đồng làng xã, giải quyết tốt các mối quan hệ của con người trên cơ sở niềm tin và noi theo tấm gương sáng của những đấng bậc được tôn thờ.

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng động viên, khuyến khích con người vươn lên, nỗ lực phấn đấu góp phần làm rạng danh làng xã

Theo khảo sát của tác giả ở một số địa phương vùng ngoại thành Hà Nội, có tới 93.4% ý kiến được hỏi đã thừa nhận ảnh hưởng to lớn của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến nỗ lực vươn lên, góp phần làm rạng danh làng xã của cư dân (Biểu 2.6, phụ lục 2).

Ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng trong lĩnh vực đạo đức của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Bên cạnh những ảnh hưởng tích cực, sự phát triển và hoạt động của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng cũng ảnh hưởng tiêu cực đến đạo đức của cư dân ngoại thành Hà Nội:

Việc thực hành tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng cũng góp phần hình thành nên tâm lý nhờ cậy, trông chờ vào sự che chở, phù hộ của thần linh

Việc thực hành tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng cũng góp phần nảy sinh những biểu hiện đạo đức thiếu lành mạnh

*** Trong lĩnh vực lối sống**

Ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng trong lĩnh vực lối sống của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng góp phần hình thành, phát triển những nét tiến bộ trong lối sống của cư dân ngoại thành Hà Nội

Kết quả khảo sát cho thấy, có khoảng 95.5% ý kiến khẳng định ảnh hưởng đến sự đoàn kết gắn bó; 96.6% ý kiến khẳng định ảnh hưởng đến trọng tình, trọng nghĩa; 82.1% ý kiến khẳng định ảnh hưởng đến sống hết mình vì cộng đồng và 74.6% ý kiến khẳng định ảnh hưởng đến dân chủ bình đẳng (Biểu 2.8, Phụ lục 2).

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng góp phần tạo nên nếp sống dân chủ bình đẳng, lối sống trọng tình.

Góp phần tạo nên nếp sống dân chủ bình đẳng và tính tập thể hòa đồng “Một con ngựa đau cả tàu bỏ cỏ”; sự gắn bó, đoàn kết tương trợ, cứu mang đùm bọc lẫn nhau, là cơ sở tạo nên lối sống trọng tình, một nét đẹp trong văn hóa ứng xử của người Việt: “Chị ngã em nâng”, “Lá lành đùm lá rách”.

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng hình thành, củng cố lối sống tích cực, tuân theo pháp luật của cư dân.

Ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng trong lĩnh vực lối sống của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Bên cạnh những ảnh hưởng tích cực, tín ngưỡng thờ Thành hoàng cũng phần nào hạn chế lối sống tích cực, năng động, sáng tạo của cư dân:

Khi cư dân chịu ảnh hưởng của những quan niệm của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng, *lúc đó họ không phải là chủ thể sáng tạo nữa, mà thụ động, phụ thuộc, có thể dẫn đến đánh mất mình.*

Việc thực hành tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng cũng góp phần nuôi dưỡng, phát triển lối sống cục bộ, địa phương, thiếu lành mạnh.

Trong một chừng mực nhất định, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng, vì mỗi làng thờ một thần, đã góp phần tạo nên tính tự trị, tự quản của làng xã, duy trì trật tự, nề nếp ở trong làng xã; nhưng mặt khác, nó làm nảy sinh thói cào bằng, cả nể, lối ứng xử đặt tình cao hơn lý.

Một bộ phận không nhỏ lợi dụng tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng gây khó khăn trong việc giáo dục, nâng cao ý thức pháp luật.

Trong đời sống tinh thần xã hội ngoại thành Hà Nội, từ xưa cũng như hiện nay, sức mạnh của các quan hệ tình cảm, đặc biệt là các quan hệ huyết thống, quan hệ cộng đồng, quan hệ ân nghĩa,... đôi khi đã vượt qua cả biên giới của lý lẽ, của quy phạm đạo đức và thậm chí cả pháp luật.

3.2.3. Ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng trong lĩnh vực văn hoá, nghệ thuật, tín ngưỡng, tôn giáo của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng trong lĩnh vực văn hoá, nghệ thuật, tín ngưỡng, tôn giáo của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng góp phần làm đậm đà thêm bản sắc văn hóa dân tộc; bảo tồn, giữ gìn các giá trị tốt đẹp của tín ngưỡng, tôn giáo truyền thống của dân tộc. Bản sắc văn hóa dân tộc, các giá trị của tín ngưỡng truyền thống còn thể hiện ở kiến trúc, nghệ thuật điêu khắc, nghi lễ thờ cúng,...

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng góp phần làm phong phú các hình thức văn hóa dân gian trên địa bàn. Một số loại hình tuy không trực tiếp liên quan đến tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng, nhưng vẫn thực hiện vào dịp hội làng, đó là các sinh hoạt hát dân ca (hát quan họ, trống quân, diễn chèo, tuồng, hát xoan,...).

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng góp phần giữ gìn và phát huy những giá trị văn hóa nghệ thuật, các nghi lễ thờ cúng của tín ngưỡng truyền thống trên địa bàn. Hiện nay, xuất hiện hoạt động viết và thưởng thức giá trị văn hóa của các loại hoành phi, câu đối, những sáng tác nghệ thuật. Những tác phẩm này đều có nội dung ca ngợi, đề cao đức độ, công trạng của các vị Thành hoàng làng.

Ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng trong lĩnh vực văn hoá, nghệ thuật, tín ngưỡng, tôn giáo của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Bản thân cư dân khi thực hiện việc gìn giữ, tôn tạo tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở một số địa phương (đánh giá ở một phương diện nào đó) cũng làm cho bản sắc văn hóa dân tộc, các giá trị tín ngưỡng truyền thống bị mai một đi ít nhiều

Việc thực hành tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng cũng góp phần làm xuất hiện một số biểu hiện mê tín, thương mại hóa trong hoạt động tín ngưỡng

Qua khảo sát, điều tra cho thấy, có tới 86% ý kiến lựa chọn nội dung: *người dân tin rằng chỉ cần đến với thần, lễ bái thần là giàu có, là tai qua nạn khỏi, nên họ bỏ bê công việc làm ăn để chạy đua cúng lễ* là một trong những ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân vùng ngoại thành Hà Nội hiện nay.

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng với việc thực hiện các hoạt động lễ hội của nó cũng có những tác động tiêu cực tới môi trường văn hóa xã hội

Dân chúng đi lễ hội nhiều gây lãng phí về thời gian, kinh tế, đưa đến các hệ lụy khác về giao thông, bán hàng hóa chất lượng kém xung quanh lễ hội,... Ví dụ như Lễ hội đền Gióng - Sóc Sơn có tục cướp lộc vô tổ chức, gây tình trạng trà đạp lên nhau tranh cướp lộc một cách phản cảm trong những năm vừa qua, cho nên năm 2019 ban tổ chức lễ hội đã bỏ tục lệ này.

3.3. NGUYÊN NHÂN VÀ MỘT SỐ VẤN ĐỀ ĐẶT RA TỪ THỰC TRẠNG ẢNH HƯỞNG CỦA TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẾN ĐỜI SỐNG TINH THẦN CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY

3.3.1. Nguyên nhân ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

**** Nguyên nhân của ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay***

Ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay có nguyên nhân trực tiếp và quyết định từ chính vai trò và giá trị của tín ngưỡng này.

Sự “sàng lọc” và tôn thờ của nhiều thế hệ cư dân ngoại thành Hà Nội đối với tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng là một nguyên nhân rất quan trọng có ảnh hưởng tích cực đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Công tác giáo dục, tuyên truyền những giá trị tốt đẹp của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng của các cấp chính quyền cũng ảnh hưởng tích cực đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội

*** Nguyên nhân của ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay**

Những hạn chế, yếu kém trong định hướng, quản lý về hoạt động tín ngưỡng của các cấp chính quyền trên địa bàn ngoại thành Hà Nội

Những tiêu cực từ tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng

Một số phần tử lợi dụng tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng để trục lợi, gây ảnh hưởng xấu đến đời sống tinh thần của cư dân

3.3.2. Một số vấn đề đặt ra từ thực trạng ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Một là, mâu thuẫn giữa yêu cầu xây dựng đời sống tinh thần lành mạnh với những biểu hiện tiêu cực, phức tạp mới của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở vùng ngoại thành Hà Nội hiện nay.

Hai là, mâu thuẫn giữa việc phát huy mặt tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng với việc khắc phục mặt tiêu cực của tín ngưỡng này đối với đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

Ba là, mâu thuẫn giữa yêu cầu giữ gìn, bảo tồn giá trị truyền thống tốt đẹp với những hành vi vi phạm, lợi dụng tín ngưỡng thờ Thành hoàng gây ảnh hưởng xấu đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

Tiểu kết chương 3

Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng có ảnh hưởng to lớn đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay trên các phương diện: quan điểm, tư tưởng; đạo đức, lối sống; văn hóa nghệ thuật, tín ngưỡng tôn giáo. Sự ảnh hưởng tích cực có những nguyên nhân cơ bản và trực tiếp là do vai trò, giá trị của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng; sự “sàng lọc” và tôn thờ của nhiều thế hệ cư dân ngoại thành Hà Nội đối với tín ngưỡng này; sự định hướng và công tác giáo dục tuyên truyền những giá trị tốt đẹp của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng.

Một số vấn đề đặt ra có tính mâu thuẫn từ thực trạng ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội

hiện nay, cần phải được nhận thức đúng và quán triệt trong đề xuất và thực thi các giải pháp phát huy ảnh hưởng tích cực, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng này đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội trong thời gian tới.

Chương 4

QUAN ĐIỂM VÀ MỘT SỐ GIẢI PHÁP CHỦ YẾU NHẪM PHÁT HUY ẢNH HƯỞNG TÍCH CỰC, HẠN CHẾ ẢNH HƯỞNG TIÊU CỰC CỦA TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẾN ĐỜI SỐNG TINH THẦN CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY

4.1. QUAN ĐIỂM NHẪM PHÁT HUY ẢNH HƯỞNG TÍCH CỰC, HẠN CHẾ ẢNH HƯỞNG TIÊU CỰC CỦA TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẾN ĐỜI SỐNG TINH THẦN CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY

4.1.1. Đổi mới nhận thức về vai trò của tín ngưỡng, tôn giáo nói chung, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng nói riêng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Nhận thức đúng đắn về vai trò tín ngưỡng tôn giáo, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội là một quan điểm cơ bản, cần được quán triệt làm cơ sở cho việc thực hiện các giải pháp để phát huy ảnh hưởng tích cực, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân nơi đây trong tình hình hiện nay.

4.1.2. Phát huy ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng phải gắn với khắc phục ảnh hưởng tiêu cực, gắn xây với chống nhằm xây dựng đời sống tinh thần phong phú, lành mạnh cho cư dân ngoại thành Hà Nội

Quan điểm cơ bản phát huy ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng, khắc phục ảnh hưởng tiêu cực gắn với xây dựng đời sống tinh thần phong phú, lành mạnh đòi hỏi chúng ta phải quan tâm giải quyết tốt mối quan hệ giữa tín ngưỡng và đời sống văn hóa tinh thần trong thực tiễn đời sống xã hội của cư dân làng xã ở các địa phương ngoại thành Hà Nội hiện nay.

4.1.3. Phát huy ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân phải gắn liền với quá trình phát triển kinh tế - xã hội ở ngoại thành Hà Nội hiện nay

Đây thực chất là giải quyết tốt mối quan hệ giữa đời sống tinh thần với đời sống vật chất của cư dân ngoại thành Hà Nội trong giải quyết vấn đề tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng trên địa bàn.

4.2. MỘT SỐ GIẢI PHÁP CHỦ YẾU NHẪM PHÁT HUY ẢNH HƯỞNG TÍCH CỰC, HẠN CHẾ ẢNH HƯỞNG TIÊU CỰC CỦA TÍN NGƯỠNG THỜ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẾN ĐỜI SỐNG TINH THẦN CƯ DÂN NGOẠI THÀNH HÀ NỘI HIỆN NAY

4.2.1. Nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Thứ nhất, tạo điều kiện, khuyến khích mọi thành phần kinh tế đầu tư, phát triển trong lĩnh vực nông nghiệp ở các địa phương vùng ngoại thành Hà Nội

Thứ hai, thực hiện tốt chính sách phát triển ngành nghề, tạo việc làm cho nhân dân ngoại thành Hà Nội, nhất là thanh niên

Thứ ba, thực hiện tốt xóa đói, giảm nghèo; giải quyết các vấn đề xã hội bức xúc trên địa bàn.

4.2.2. Tăng cường công tác tuyên truyền, giáo dục, động viên cư dân ngoại thành Hà Nội bảo tồn và gìn giữ giá trị văn hoá hội làng

Thứ nhất, tuyên truyền, giáo dục cư dân nhận thức đúng giá trị, hạn chế của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng.

Thứ hai, tuyên truyền, quán triệt các chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước về giữ gìn và phát huy giá trị của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng.

Thứ ba, tăng cường quản lý hoạt động văn hóa và tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở các địa phương ngoại thành Hà Nội.

Thứ tư, cần phát huy hơn nữa vai trò, trách nhiệm của các cấp trong tuyên truyền, giáo dục và kiện toàn bộ máy quản lý hoạt động tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng.

4.2.3. Phát huy vai trò của chủ thể trong thực hành tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng (cá nhân, ban tổ chức lễ hội, các tổ chức chính quyền, đoàn thể trong hệ thống chính trị)

* *Về phía mỗi cá nhân*: tham gia các hoạt động lễ hội làng lành mạnh, có văn hóa, đúng pháp luật.

* *Về phía ban tổ chức lễ hội*: Giám sát chặt chẽ các hoạt động của lễ hội, và các quy định về tổ chức lễ hội sao cho an toàn, tiết kiệm, văn minh, mà vẫn giữ được nét đặc sắc, trang trọng, linh thiêng trong các nghi lễ thờ cúng.

* *Về phía các tổ chức trong hệ thống chính trị*:

Đảng và Nhà nước: cần tiếp tục xây dựng và hoàn thiện hệ thống pháp luật đồng bộ về vấn đề tín ngưỡng, tôn giáo.

Các cơ quan quản lý văn hóa ở cả cấp Trung ương và địa phương: Quan tâm đầu tư ngân sách, xây dựng các thể chế văn hóa, cơ sở vật chất cho các hoạt động văn hóa, cơ sở tín ngưỡng.

Chính quyền địa phương: Quản lý, kiểm soát và nắm rõ những người hành nghề tín ngưỡng chuyên nghiệp như thầy bói, bà đồng, thầy cúng,...

4.2.4. Đấu tranh chống những hành vi lợi dụng tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng gây ảnh hưởng tiêu cực đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay

Thứ nhất, đẩy mạnh cuộc vận động xây dựng nếp sống văn minh, gia đình văn hoá, xây dựng môi trường văn hoá lành mạnh tại các làng xã ngoại thành Hà Nội.

Thứ hai, đấu tranh chống sự lợi dụng tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ảnh hưởng xấu đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội.

Tiểu kết chương 4

Ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay là theo cả hai chiều hướng tích cực và tiêu cực. Để phát huy những mặt tích cực và hạn chế mặt tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội, phải quán triệt những quan điểm cơ bản. Các giải pháp trình bày trong luận án này tuy chưa phải là tất cả, nhưng đó là các giải pháp cơ bản vừa tạo điều kiện, cơ sở vừa trực tiếp phát huy ảnh hưởng tích cực, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội.

KẾT LUẬN

1. Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở Việt Nam là hình thức tín ngưỡng dân gian thờ cúng những người có công với dân, với nước, hoặc người có công lập ra làng, có công lập nghề, truyền dạy nghề cho dân làng. Thành hoàng làng là vị thần được tôn thờ chính trong đình làng ở Việt Nam, là chúa tể trên cõi thiêng của làng, từ thời này sang thời khác, là một chỗ dựa tinh thần cho cộng đồng, mang tính chất hộ nước, giúp dân ở làng đó.

2. Đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội là tổng hòa những giá trị tinh thần, những quan hệ và hoạt động tinh thần của xã hội. Ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội là sự tác động của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng gây ra những biến đổi

nào đó trong đời sống tinh thần của con người và cộng đồng dân cư ngoại thành Hà Nội.

3. Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng có ảnh hưởng tích cực và tiêu cực đến đời sống tinh thần của cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay trên các mặt chính: quan điểm, tư tưởng; đạo đức, lối sống; văn hóa nghệ thuật, tín ngưỡng, tôn giáo. Sự ảnh hưởng tích cực có những nguyên nhân cơ bản và trực tiếp.

4. Để phát huy những mặt tích cực và hạn chế mặt tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội, phải quán triệt những quan điểm cơ bản: Đổi mới nhận thức về vai trò của tín ngưỡng tôn giáo nói chung, tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng nói riêng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay; Phát huy ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng phải gắn với khắc phục ảnh hưởng tiêu cực, gắn xây với chống nhằm xây dựng đời sống tinh thần phong phú, lành mạnh cho cư dân trong vùng; Phát huy ảnh hưởng tích cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân phải gắn liền với quá trình phát triển kinh tế - xã hội ở ngoại thành Hà Nội hiện nay.

5. Muốn phát huy ảnh hưởng tích cực, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay, cần phải thực hiện hệ thống giải pháp toàn diện, đồng bộ trong mối quan hệ chặt chẽ với nhau. Các giải pháp trình bày ở luận án tuy chưa phải là tất cả, nhưng đó là các giải pháp cơ bản vừa tạo điều kiện, cơ sở vừa trực tiếp phát huy ảnh hưởng tích cực, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến đời sống tinh thần cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay.

DANH MỤC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC CỦA TÁC GIẢ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN

1. Trần Thị Hà Giang, Trần Đăng Sinh (2018), “Ảnh hưởng của các hiện tượng tôn giáo mới trong đời sống xã hội ở Hà Nội”, *Tạp chí Môi trường & Xã hội*, (2), tr.24-28.
2. Trần Thị Hà Giang (2019), “Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở Đồng bằng Bắc bộ”, *Tạp chí Dân tộc*, (9), tr.52-55.
3. Trần Thị Hà Giang (2019), “Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở đình Giang Xá - Hoài Đức - Hà Nội”, *Tạp chí Công tác Tôn giáo*, (9), tr.39-46.
4. Trần Thị Hà Giang (2019), “Ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng đến lối sống cư dân ngoại thành Hà Nội hiện nay”, *Tạp chí Công tác Tôn giáo*, (10).
5. Trần Thị Hà Giang (2018), “Tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng ở đình Bình Thủy, huyện Châu Phú, tỉnh An Giang và triết lý nhân sinh của nó”, Hội thảo khoa học quốc tế: “*Triết lý nhân sinh của người dân Nam Bộ, Việt Nam*”, tr.352 - 358.
6. Trần Thị Hà Giang (Đồng chủ biên) (2016), *Hướng dẫn ôn thi trắc nghiệm THPT quốc gia môn Giáo dục Công dân năm 2017*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
7. Trần Thị Hà Giang (Tham gia) (PGS.TS Nguyễn Thị Thọ chủ biên) (2017), *Bản thể luận xã hội về đạo hiếu*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.
8. Trần Thị Hà Giang (Tham gia) (PGS.TS Hoàng Thúc Lân chủ biên) (2018), *Hỏi đáp Triết học*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.
9. Trần Thị Hà Giang (Chủ biên) (2020), *Bài tập tình huống phát triển năng lực Giáo dục công dân 6*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
10. Trần Thị Hà Giang (Chủ biên) (2020), *Bài tập tình huống phát triển năng lực Giáo dục công dân 7*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
11. Trần Thị Hà Giang (Chủ biên) (2020), *Bài tập tình huống phát triển năng lực Giáo dục công dân 8*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
12. Trần Thị Hà Giang (Chủ biên) (2020), *Bài tập tình huống phát triển năng lực Giáo dục công dân 9*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.